

МОВОЮ ЛІТЕРАТУРИ, НАУКИ ТА КУЛІНАРІЇ

*Рецензія на монографію: Ковпик С. Поетика густативів
(на матеріалі сучасної української прози) / Світлана Ковпик. –
Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2018. – 150 с.*

18 художніх творів. 150 сторінок інтелектуально насиченого тексту. 111 позицій у списку проаналізованої літератури. Такий сухий математичний підсумок мало що говорить про надто смачну й цікаву тему для українського літературознавства — дослідження смакових якостей і характеристик страв, їхніх інгредієнтів. Однак монографія Світлани Ковпик прикметна не тільки цими деталями.

Як вивчати описи смакових якостей страв? Чи існують харчовий пейзаж і харчова утопія? Чи існують теоретичні моделі, які здатні адекватно описати сферу чуттєвого та водночас інтелектуального досвіду, пов'язаного з описом їжі в художній літературі? Де межа між збірником рецептів, описами страв у романі та поетично описаними стравами, які розповідають і про епоху, і про характер людини? Чи важливий кулінарний досвід для автора або читача під час написання й читання творів, у яких описано процеси куховаріння та смакування? Це дуже стислий перелік питань, поставлених Світланою Ковпик перед читачем. Саме на них вона намагається знайти відповідь упродовж 150 сторінок монографії.

Структура наукового дослідження — типова для українських творів цього жанру (вступ, розділ 1, розділ 2, висновки, список використаної літератури). Вона допомагає систематизувати та логічно викласти ті положення, які авторка окреслює у вступі як мету і завдання монографії. Одним із найцікавіших та дуже амбітних є одне з них — «апробувати концепцію поетики густативів у творах сучасних українських письменників, розроблену та презентовану у монографії...» (с. 7). Авторка зацікавилася темою ще у 2014 році, й зрештою, представлене наукове дослідження підсумовує певний етап вивчення цієї теми.

Найціннішим здобутком першого розділу є систематизація й аналіз літератури, в якій так чи інакше вивчаються, описуються, згадуються, розглядаються на науково-популярному чи фаховому науковому рівні практики харчування, приготування їжі, гастрономічний дискурс у різних творах української літератури, варіації поняття «смак» у художніх текстах та ін. Дослідниця констатує, що на сучасному етапі «філософи, соціологи осмислюють гастрономічну культуру як явище поліфункціональне» (с. 23), й саме так прагне дивитися на поетику густативів у сучасній українській літературі — як на явище естетичне, що втілює «гедоністичну цінність твору художньої літератури, формує і розвиває смак реципієнта загалом» (с. 23).

Та найбільшим за обсягом і найцікавішим за проаналізованим матеріалом є другий розділ монографії — «Категорія густативного в українській сучасній прозі». Саме в ньому проаналізовано 18 художніх творів української літератури

кінця ХХ — початку ХХІ століття, у яких можна виокремити харчовий дискурс, описи приготування страв, харчування персонажів та ін. Завдяки філологічному аналізу, пильному спостереженню над текстом та історико-літературному методам авторці вдається розглянути національні харчові практики та рівень естетизації гастрономічних описів у таких творах, як «Фелікс Австрія» Софії Андрухович, «Сніданок на снігу» Анатолія Дністрового, «Цензор снів» Юрія Винничука, «Вересові меди» Надії Гуменюк, «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» Наталки Сняданко, «Месопотамія» Сергія Жадана, «Ліс. Віднайдення загублених слідів», «Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії» Мирослава Дочинця та ін. Для дослідниці, вочевидь, було важливим презентувати насамперед поетику густативів як концептуальний складник цілісного гастрономічного дискурсу — у малій і великій сучасній українській прозі, тому вона не виокремлює підрозділи для кожного означеного художнього твору, а подає їх у порівняльно-типологічному зіставленні в трьох підрозділах («Специфіка поетики густативів у малих жанрах української сучасної прози», «Густативний код великих жанрів сучасної “кулінарної прози”», «Функції густативів у творах української сучасної не “кулінарної прози”»). Для монографії такого обсягу це цілком закономірно, однак читача — і науковця, і шанувальника науково-популярного жанру — зацікавив би й ширший аналіз, коли б густативний код був описаний на прикладі усієї творчості цих чи інших авторів, а кожному письменнику чи художньому твору відводився один окремий розділ або підрозділ. Тим більше, що сучасна українська література має достатньо прикладів, коли гастрономічний дискурс чи поетика густативів можуть бути проаналізовані на багато ширшому матеріалі. Так, на свого дослідника ще чекають «На каву до Львова: гастрономічний львівський дискурс у сучасній українській прозі», «Смак Різдва: кулінарна історія різдвяних свят та їх описи в українській прозі», «Семантика української гастрономічної метафори», «Кулінарний рецепт як складова художнього тексту: досвід сучасної української прози», «Гастрономічний дискурс у ретророманах» та ін. І перелік тем можна продовжувати, доповнюючи іменами українських авторів, окремими аспектами тематики й проблематики сучасної української літератури.

До того ж дослідження Світлани Ковпик, власне, представляє тематику і проблематику майбутніх наукових студій із цього питання. Зокрема, підсумовуючи вивчення поетики густативів у другому розділі, авторка подає перелік густативних маркерів у сучасній українській прозі. Серед іншого й такі: «у більшості персонажів сучасної прози харчові практики персонажів мають характеристичні особливості», «густативні описи способів споживання страв персонажем підсилюють сутність міжособистісних зв'язків осіб протилежної статі», «гастрономічні уподобання персонажів урізноманітнюють сюжети творів, де йдеться про події обмеженої просторово локації», «за допомогою моделей різних типів харчування персонажів письменник може створити виразні й колоритні ситуації та схеми поведінки й діяльності персонажів, котрі формують чіткі уявлення читача про норми поведінки й побуту, під час бенкетування та урізноманітних урочистостей», «гастрономічний простір сучасних

українських ретророманів урізноманітнює сюжет, підсилює гедоністичну цінність твору», «історію міста у ретророманах можна презентувати через еволюції харчових практик мешканців у різні періоди історії країни, або ж через опозицію двох харчових систем: радянська/національна» (с. 133). Цей, можливо, задовгий перелік по суті є підсумком монографії Світлани Ковпик, однак не вичерпує всього, що можна написати про заявлену тему.

Бо за межами представленого дослідження залишилися праці західних учених на цю тему, спорадично авторка згадує твори зарубіжної літератури (Дж. Харріс «Шоколад», «П'ять четвертинок апельсина», М. Парр «Вафельне серце», М. Сутер «Кулінар», Ж. Амаду «Дона Флор і два її чоловіки», Ч. Дівакаруні «Принцеса спецій» та ін.). Це зовсім не применшує наукової ваги праці, підготовленої Світланою Ковпик, навпаки, окреслює ті горизонти, до яких ще може прямувати дослідниця у своїх наукових пошуках.

Книга Світлани Ковпик — це спроба по-новому підійти до теоретичних проблем сучасної української прози, на новий теоретичний рівень піднести особливості змалювання харчування, гастрономічного дискурсу чи поетики густативів в українському літературознавстві. Прагнення дослідниці подати ці питання як цілісний науковий сюжет заслуговує на увагу ширшого кола читачів, аніж означено в анотації, адже така тема може стати предметом зацікавлення не тільки власне науковців, але й масової аудиторії. І це може надати нових акцентів сучасному українському літературознавству: представити і фахове дослідження, і цікаву книгу, у якій знайдеться місце фаховому філологічному аналізу, кулінарним рецептам від персонажів чи письменників, кулінарним маршрутам, запозиченим із художніх текстів чи розробленим українськими письменниками, якісним фото та іншій, дотичній інформації. Однак варто наголосити: ця спроба представити поетику густативів як цілісну наукову концепцію Світлані Ковпик вдалася, а всі інші проекти міждисциплінарних наукових студій на цю тему — за майбутніми дослідниками.

Олена Романенко

Інститут філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

бульв. Тараса Шевченка, 14, м. Київ, Україна, 01066

o.romanenko@univ.net.ua

ukrlit@bigmir.net

Рецензія надійшла до редакції 17.12.2018.